ODJELJENSKA ZAJEDNICA KAO POZITIVNO – RAZVOJNA I TERAPIJSKA ZAJEDNICA

Muradif Hajder

Fakultet psiholoških nauka,
Travnik, Bosna i Hercegovina
savicverica555@gmail.com

Apstrakt

Pozitivno – razvojne inovacije, kao nove strategije pozitivnog i zdravog razvoja, trebaju se koristiti u svim segmentima učenja i razvoja, u svim oblicima nastave, sekcijama i vannastavnim aktivnostima kako bi se podsticao pozitivan, zdrav i uspješan razvoj u kognitivnoj, emocionalnoj, socijalnoj, karakternoj, kreativnoj, konativnoj i tjelesno – kinestetičkoj sferi razvoja individue i odjeljenja kao pozitivne razvojne, preventivne i terapijske zajednice. Ovaj rad nudi mogućnosti i modelitete pozitivnog, zdravog i uspješnog razvoja i ukazuje na značaj takvog razvoja za razvoj darovitosti i kreativnosti u individualnom, grupnom razvoju i razvoju odjeljenja kao pozitivno – razvojne, preventivne i terapijske zajednice.

Ključne riječi: učenje, interaktivna nastava, pozitivan razvoj, pozitivno – razvojne inovacije, odjeljenska zajednica, preventivno - terapijska zajednica, terapijska zajednica, kognitivni razvoj, emocionalni razvoj, socijalni razvoj, karakter, kreativni razvoj.

CLASS COMMUNITY AS A POSITIVE - DEVELOPMENT AND THERAPEUTIC COMMUNITIES

Abstract

Positive-development innovations, as new strategies of positive and healthy development, should be used in all segments of learning and development in all forms of teaching, sections, and extracurricular activities to encourage positive, healthy and successful development in cognitive, emotional, social, , the creative, conative and physical - kinesthetic sphere of development of individuals and departments as a positive developmental, preventive and therapeutic community. This paper provides opportunities and models of positive, healthy and successful development and points to the importance of such development for the development of talent and creativity in the individual, group development and development of the department as a positive - development, preventive and therapeutic community.

Keywords: interactive learning, interactive teaching, positive development, positive - development innovations, division community, preventive - therapeutic community, therapeutic community, cognitive development, emotional development, social development, character, creative development.

UVOD

U ovom radu odjeljsku zajednicu tretiramo kao demokratsku i pozitivno-razvojnu, humanističku, terapijsku organizacijsku jedinicu učenika koji uče i razvijaju se u pozitivnoj razvojnoj psihološkoj i demokratskoj atmosferi, na bazi ravnopravnosti, međusobnog uvažavanja i tolerancije.

Pozitivni razvojni rad i istraživačko i otkrivačko učenje odvija se u paru ili male interaktivne istraživačke i interesne grupe, uz mentorstvo nastavnika, kroz višesmjernu komunikaciju i multimedijalnu prezentaciju otkrivenog pred odjeljenjem. Pozitivno-razvojna i istraživačka aktivnost učenika odvija se u školi, ali i van škole u prikladnim prirodnim i socijalnim situacijama u kojima će se doći do najkvalitetnijih odgovora ili otkrića. Na takav način u demokratskoj atmosferi i jasno utvrđenim demokratskim pravilima ličnost se pozitivno i kreativno izgrađuje u svim psihološkim procesima u kognitivnom, emocionalnom, socijalnom, karakternom, konativnom, kreativnom i tjelesnom području svakog člana te zajednice i odjeljske zajednice kao uspješne, pozitivne i zdrave cjeline.

Ovakva pozitivno - razvojna odjeljska zajednica biće i preventivno terapijska zajednica, a ponekad i terapijska zajednica kad se kroz proces učenja i istraživanja jača snaga ega i kad se otklanjaju ili razuslovljavaju određene fobije ili se ličnost oslobađa nagomilane negativne energije ili anksioznosti.

ODJELJSKA ZAJEDNICA KAO POZITIVNO-RAZVOJNA I TERAPIJSKA ZAJEDNICA U KOGNITIVNOM PODRUČJU RAZVOJA LIČNOSTI UČENIKA I ZAJEDNICE KAO CJELINE

U kognitivnom području pozitivnog razvoja odjeljenja kao odjeljske zajednice i pozitivno-razvojne i terapijske zajednice korist ćemo savremena otkrića kognitivne, razvojne i edukativne psihologije. „Kognitivna psihologija se bavi načinom na koji ljudi percipiraju, uče dosjećaju se i razmišljaju o informacijama.“ (Sternberg, 2004:3). U kognitivnom razvoju bitno je da djecu učimo da kvalitetno percipiraju i misle, uviđaju probleme, da postavljaju istraživačke hipoteze i da otkrićima testiraju hipoteze, da logički povezuju i donose zaključke, da na različite načine razmišljaju i otkrivaju nove spoznaje i rješenja, da ih kritički analiziraju i multimedijalno prezentiraju i stiču istraživačka i otkrivačka iskustva, da na taj način zadovoljavaju svoju radoznalost, razvijaju svoje pozitivne razvojne kompetencije i kreativnost, oslobađaju se napetosti i frustriranosti. Takvo interaktivno, istraživačko učenje u malim interaktivnim grupama ili tandemima postaje uspješno, zdravo i pozitivno razvojno učenje koje će se koristiti u novim, sličnim, životnim i cjeloživotnim razvojnim situacijama. Takvo učenje postaje i pozitivno-razvojno učenje, konstruktivo učenje i preventivno-terapijsko učenje koje treba da spriječi averziju, frustraciju, destrukciju, napetost, agresivnost i svaku vrstu devijacijskog i psihopatološkog razvoja. Ovakvo interaktivno istraživačko učenje u malim interaktivnim grupama izvodi se u školi, u prirodi, u društvenim situacijama ili institucijama (uz partnerstvo i vođenje nastavnika mentora). Ovakve pozitivno – razvojne strategije u učenju razvijaćementalne sheme (mentalne mape) u mišljenju i

pamćenju i biće relativno trajni obrasci i modeli traganja i otkrivanja u sličnim i novim situacijama učenja, pa će takvo učenje imati pozitivan transfer na svako novo učenje.

Navedeno i opisano pozitivno-razvojno učenje u odjeljenju kao pozitivno-razvojna i terapijska zajednica zasnovano je savremenoj, pozitivno-razvojnoj definiciji učenja po kojoj „Učenje je relativno trajna i progresivna promena ponašanja individue koja je rezultat prethodne aktivnosti individue.“ (Radonjić, 2004:18). Ovakvo relativno-trajne promjene u otkrivanju i spoznaji novog postaju otkrivačke, kreativne mentalne sheme - kako se nešto radi i otkriva - i koje će služiti individui da ih koristi tokom cjeloživotnog učenja i razvoja. Takva istraživačko - otkrivačka iskustva postaju trajna ili relativno trajna pozitivna razvojna iskustva, iskustva prakse, života i primjene.

Interaktivno otkrivačko i istraživačko učenje u paru, u malim internativnim grupama je novo pozitivno-razvojno učenje i to „je proces koji rezultira relativno permanentnim promjenama u razmišljanju, emocijama i ponašanju koji nastaju na osnovu iskustva, tradicije i prakse ostvarene u socijalnoj interakciji.“ (Krnet,2006:46). Interaktivno učenje u istraživačkim grupama je aktivno učenje jednih od drugih u istraživačkom projektu ili problemu u prirodnoj ili socijalnoj situaciji u kojoj se traži najprikladniji odgovor ili rješenje problema. Interaktivno učenje se realizira kroz interaktivnu nastavu, a to je „didaktički model organizacije vaspitno- obrazovnog rada gdje interakcija pojedinca sa drugima iz socijalnog okruženja dominira u usvajanju nastavnih sadržaja koji su planirani nastavnim planom i programom, za određene nastavne predmete i razrede.“ (Krnet,2006:57). U interaktivnoj nastavi učenje je usmjereno na pozitivni razvoj i na pozitivno razvojno iskustvo kao temelj i nukleus svakog novog otkrivačkog i istraživačkog učenja.

Interaktivna nastava (Krnet,2006.) obuhvata 4 faze i to:

I) Priprema za realizaciju teme ili istraživačkog problema (raspored istraživačkih grupa, davanje zadataka i instrukcija za istraživanje, određivanje protokola za unos podataka);

II) Istraživački rad na terenu (svaka interaktivna istraživačka grupa radi na rješavanju svojih konkretnih zadataka, radi na prikupljanju materijala za obradu podataka, analizu i za multimedijalnu prezentaciju);

III) Faza multimedijalne prezentacije rezultata istraživanja koja se odvija javno pred cijelim odjeljenjem i nastavnikom mentorom, nakon čega se vodi diskusija i kritički se sagledava uspjeh istraživačke grupe u rješavanju zadataka i odbrane rezultata istraživanja;

IV) Faza evaluacije rada pojedinaca u grupi i grupa kao cjeline (ocjena rada i uspješnost grupa i pojedinaca);

Mi smo u ovom radu dodali i petu fazu, a to je javna objava rada ili rezultata istraživanja (na panoima škole, na internet stranici škole, u medijima, na roditeljskim sastancima, na edukativnim radionicama i sl.) Cilj ove objave je upoznavanje javnosti sa rezultatima istraživanja kako bi se oni koristili u praksi i razvoju uopće.

Interaktivno učenje i intreaktivna nastava može se koristiti u redovnoj, dodatnoj i izbornoj nastavi, u slobodnim i vannastavnim aktivnostima kao kreativna otkrivačka i kreativna nastava u edukativnim radionicama za učenike, nastavnike i roditelje i kroz takav oblik nastave istraživački se mogu realizirati teme iz oblasti ovisnosti o psihoaktivnim supstancama, ovisnosti o kocki, programi različitih tema iz

zdravog stila života, pravilne ishrane, uzgoja zdrave hrane, zaštite i unapređenja mentalnog i tjelesnog zdravlja, kao i sve druge teme iz života, ali i sve teme iz svih nastavnih predmeta i područja edukacije. Na ovaj način ovakvo učenje postaje uspješno i zdravo učenje, ali i preventivno - terapijsko i terapijsko učenje koje treba da oslobađa od straha i anksioznosti, napetosti i agresivnosti, a time i psihosomatskih reakcija na stres, frustracija i nezadovoljstva. Tako pozitivno utičemo i na mentalno i tjelesno zdravlje i podstičemo zdrav i uspješan razvoj. Hajder (2017.) uvodi pozitivne razvojne inovacije u učenju i nastavi, kao pozitivne razvojne strategije u pozitivnom, zdravom i uspješnom razvoju i navodi modele edukativnih radionica kao pozitivno razvojnih inovacija u učenju, iz različitih oblasti života, koje edukativno i istraživački ojačavaju ličnost kako bi takve spoznaje bile i osnova prevencije različitih oblika ovisnosti i devijacija ličnosti.

Interaktivna nastava, kooperativno učenje i otkrivačko –istraživačko učenje u interaktivnim interesnim grupama razvija jaku radoznalost i jaku motivaciju da se otkrije nepoznato, da se razvija kreativnost kao sposobnost i stil ponašanja, da se jača koncentracija pažnje, da se razvijaju življi osjeti i jača percepcija. Kroz pozitivno – razvojno i istraživačko učenje razvija se sposobnost analize i sintezu, inteligentnije se zaključuje i emotivno se bolje doživljava uspjeh. To znači da istraživačko – otkrivačko interaktivno učenje razvija sposobnosti koje su locirane u lijevoj hemisferi mozga (uviđajnost, logika, analiza, verbalna komunikacija, funkcija verbalnog pamćenja - hipokampus) i sposobnosti koje su locirane u desnoj hemisferi mozga (poput sinteze, sposobnosti cjeline i snage percepcija, doživljavanja prostornih relacija, pragmatizma, emocionalnosti i kreativnosti i emocionalnog pamćenja).

Klasična nastava razvija samo djelimično sposobnosti lijeve hemisfere, ponajviše verbalnu reprodukciju i verbalno pamćenje, a skoro pa zanemaruje desnu hemisferu mozga poput razvoja akcionog, istraživačkog i otkrivačkog učenja, razvoja kreativnosti, primjenjivosti znanja u životu i pozitivne emocionalnosti u učenju. Klasična nastava zasnovana na verbalizmu i mehaničkom paćenju činjenica izaziva averzivan stav i stil prema takvom učenju, jer takvo učenje i pamćenje iscrpljuju ličnost i proizvode negativne emocionalne reakcije i negativno emocionalno iskustvo koje se kodira u limbičkom sistemu, odnosno u amigdali koja je zadužena za emocionalno pamćenje i reagovanje. U klasičnoj nastavi (zbog mnoštva izolovanih činjenica koje se uče napamet i mehanički) dolazi do brzog zaboravljanja, jer činjenice koje nisu adekvatno uvježbane i kodirane u hipokampusu (dugoročnoj memoriji) brzo se gube zbog retroaktivne inhibicije, jer novo učenje briše staro koje je neuvježbano. Zbog toga je zaboravljanje jako prisutno u klasičnoj, predavačkoj i verbalnoj nastavi. U otkrivačkoj i istraživačkoj nastavi ne kodiraju se i ne pamte izolovane činjenice, već se kodiraju mentalne sheme (mentalne mape) kako se nešto istražuje, testira, otkriva, kako se piše izvještaj, pravi prezentacija i kako se prezentira i brani otkriveno i naučeno. Takvo otkrivačko i interaktivno učenje je mnogo kvalitetnije i postaje pozitivno razvojno iskustvo koje će se primjenjivati u novom učenju i svakodnevnim životnim situacijama. Takvo učenje je transferno (prenosivo) učenje za budućnost i cjeloživotni razvoj, a „podrazumijeva uticaj jednog ranijeg učenja i iskustva na neko kasnije učenje i ponašanje...” (Stojaković, 1990:3) i to je najveća vrijednost istraživačkog i kreativnog učenja.

2. ODJELJENSKA ZAJEDNICA KAO POZITIVNO - RAZVOJNA I TERAPIJSKA ZAJEDNICA U EMOCIONALNOM, SOCIJALNOM, KARAKTERNOM I KONATIVNOM PODRUČJU RAZVOJA

Da bi se sačuvalo, preveniralo i pozitivno razvijalo mentalno zdravlje (a time i tjelesno zdravlje) potrebno je u procesu pozitivnog učenja i razvoja u školi razvijati pozitivno – razvojnu i demokratsku klimu, atmosferu razvoja bez pritisaka, nadređenih i podređenih, sve na bazi ravnopravnosti, humanističkog i pozitivnog pristupa u radu i višestruke komunikacije u kojoj su jasno i demokratski utvrđena pravila ponašanja i odgovornosti jednake za sve. Cilj takve demokratske atmosfere je slobodan, zdrav i humanistički razvoj svake individue i odjeljenja kao cjeline. Pozitivno – razvojna atmosfera u procesu učenja i razvoja podstiče demokratizaciju razvoja, slobodu misli, govora, pogodovati razvoja pozitivnih emocija i pozitivnog razvojnog emocionalnog i socijalnog iskustva. Takvo pozitivno razvojno, emocionalno i socijalno iskustvo i višesmjerna komunikacija razvijaće potrebno samopuzdanje, sigurnost, samopoštovanje, jači osjećaj pripadnosti grupi i odjeljenju, timski rad, kooperativnost i zadovoljstvo radom u interaktivnoj grupi. edukativnoj ili kreativnoj radionici. Nastavnik kao kreator, partner i mentor podstiče i razvijati otkrivačko – istraživačku atmosferu, takmičarski i istraživački duh, razvijati toleranciju, humanizam, proces inkluzivnosti i kreativnog i konstruktivnog djelovanja. U takvoj pozitivno – razvojnoj atmosferi učenici i istraživačke grupe će se konstruktivno dokazivati, razvijati različite vrste darovitosti. Sve će to pozitivno razvijati odjeljenje kao zajednicu kako bi ta zajednica učenika bila razvojna i terapijska zajednica u emocionalnoj i socijalnoj sferi razvoja i kako bi doprinosila razvoju empatije, emocionalne i socijalne inteligencije i zdravog emocionalnog razvoja. U pozitivno – razvojnoj odjeljenskoj zajednici razvija se realna slika o sebi i svojim sposobnostima, jer individua uviđa u čemu je bolja ili lošija u odnosu na druge u istraživačkim grupama. Učenici se tako uče toleranciji, povećanju stepena tolerancije na frustracije, uče se da kontrolišu svoje emocije, da ventilišu svoju energiju kroz pozitivne aktivnosti i da se tako opuštaju.

U klasičnoj nedemokratskoj, autoritarnoj ili autokratskoj odjeljenskoj zajednici u kojoj dominira nastavnik sa svojim pravilima, zabranama i kriterijima stvara se nezadovoljstvo, napetost i gomila se potisnuta energija koja će izazivati različite tipove agresivnosti ili bijega iz situacije. Svi ti pritisci i frustracije su plodno tlo za razvoj stresa, nezadovoljstva, strahai frustracija. Takva nehumana i nadređena klima pogoduje razvoju anksioznosti, gomilanja agresivnosti i pogodovaće razvoju emocionalnih i psihosomatskih reakcija i poremećaja u razvoju ličnosti. U takvoj napetoj i nezdravoj psihološkoj klimi svaki tip temperamenta djeteta reagiraće različito. Djeca sa dominacijom koleričkog tipa najčešće će reagirati agresivno i to će biti dobra osnova za vršnjačko nasilje. Sangvinički temperament reagiraće nestabilno, jer ova djeca puno potiskuju, gomilaju negativnu energiju i onda „eksplodiraju“ sa izlivom agresivnosti, nakon čega nastupa faza krivnje i kajanja. Ova djeca su emocionalno topla i svaki autokratski i „hladni“ postupak ih frustrira i čini ih nesretnim. Djeca sa dominacijom melanholičkog temperamentaregiraće na stres povlačenjem i potiskivanjem i sve će više postajati pesimistični, kruti, asocijalni, zamišljeni i isključeni iz realitetne situacije. Takav odgojni stil vodi ih ka razvoju

depresije. U nedemokratskoj situaciji najbolje će proći djeca sa dominacijom flegmatičkog temperamenta, jer su ona više stbilnija i na stres više će reagirati razumom nego emocijama. Međutim i ovaj tip djece neće biti zaštićen od uticaja stresa i raznih psihopatoloških uticaja.

Kvalitetna demokratska, pozitivno razvojna odjeljska zajednica i škola razvijaće kvalitetniju ličnost kroz sve psihološke procese. U podlozi svih pozitivnih ili negativnih emocija stoje pozitivni ili negativni događaji, pozitivni događaji i situacije podstićaće razvoj pozitivnih emocionalnih kapaciteta, empatije i općenito razvoj emocionalne inteligencije. Negativni događaji i situacije razvijaće frustracije, stres, nezadovoljstvo, agresivnost i sve druge devijantne i psihopatološke reakcije i stilove ponašanja. Pozitivni događaji razvijaju radost, a negativni događaji tjeskobu, tugu i ljutnju sa emocionalnim i agresivnim ili autoagresivnim ispadima. U psihopatološkom razvoju najopasniji su strah i tjeskoba, ljutnja, a posebno tuga koja je po intenzitetu i trajanju najštetnija, jer traje duže.

Eksravertne individue negativne emocije (posebno ljutnju i agresivnost) ispoljavaće prema drugima, dok će introverti biti više autoagresivni i autodestruktivni i depresivno raspoloženi. Demokratska i pozitivno razvojna i terapijska klima u razredu (odjeljenju) razvijaju emocionalnu i socijalnu inteligenciju, vještinu komunikacije sa drugima i prepoznavanja njihovih emocija i načina ponašanja u takvim situacijama. Djeca u demokratskoj klimi uče da budu tolerantni (to nalažu demokratska pravila), da aktivno saslušaju druge, da poštuju različite ideje i mišljenja, da imaju svoj stav i svoje mišljenje, da kontrolišu ekspresiju emocija i da rade na kontroli svojih emocija, a time i kontroli i upravljanje emocijama drugih.

U nedemokratskoj psihološkoj klimi (bez jasno utvrđenih kriterija i pravila) dominira subjektivnost nastavnika, nepravda i frustracija, a to je put za agresivno, napeto, tjeskobno i pesimistično stanje u razvoju i ponašanju. U takvim razvojnim okolnostima dijete izgrađuje nerealnu sliku o sebi (nerealno pozitivno ili negativno) doživljavanja sebe, gradi neadekvatne reakcije na stres i neuspjeh i najčešće reagira devijantnim reakcijama koje postaju stil ponašanja. U podlozi svih emocija su hormoni koji pobuđuju, uznemiravaju i stvaraju preduvjete za psihosomatski tip reakcije na stres, a takav razvonji tip razvija psihosomatske bolesti. Dakle, bolest se može spriječiti zdravim i pozitivnim (preventivno - terapijskim) odgojno - obrazovnim stilom u porodici i školi i zbog toga škola treba da pozitivno-razvojno djeluje i na porodicu kao svog najvažnijeg partnera u razvoju i edukaciji djece. Nedemokratska i nehumana psihološko-razvojna klima razvija negativnu frustraciju, klimu i napetost koja razvija jak STRES, a to je stanje(STRESOR-izvor stresa) kada se kod individue ili više njih u odjeljenju razvoja frustracija, tjeskoba i kad se osjeća napetost, strah, tuga - što razvija emocionalnu, socijalnu ili tjelesnu ugroženost. Reakcije na stres su biološke (tjelesne) i psihičke (mentalne). Biološko-fiziološke reakcije na stres su hormonalne prirode koje izazivaju ubrzan rad srca, jako znojenje, tjelesna napetost, stomačne i svake druge tjelesne tegobe. Stres, dakle, prizvodi psihosomatske reakcije i direktno utiče na fizičko (a time i na mentalno) zdravlje. Psihološke reakcije na stres i ugroženost ili nepravdu su afektivne prirode i prizvode jaku ljutnju, nemir, napetost, anksioznost, pad sigurnosti i samopoštovanja, pesimizam, mrržnju, ljubomoru, agresivone ili autoagresivne ispade. U kognitivnom području djeluje na razvoj poremećaja pažnje, pada sposobnosti razumnog učenja i

kontrolisanog odlučivanja. Stres potpuno isključuje razvoj kreativnosti i osnov je za razvoj psihosomatskih poremećaja i negativnih mentalnih reakcija. Stres negativno utiče na razvoj volje, radoznalosti i pozitivne motivacije u učenju, stvaralaštvu i opuštanju. Na stres individua djeluje borbom (agresivnošću ili autoagresivnošću) ili povlačenjem, potiskivanjem ili bijegom iz stresne situacije. Stres može biti jak okidač za traženje izlaza u uzimanju anksiolitika, antidepresiva, alkohola, opojnih droga ili za pribjegavanje kocki (traženje izlaza ili prihvatanja u drugim situacijama). Stres prema trajanju može biti akutni (nakon djelovanja stresa ličnost se smiruje) i može biti hroničan (jer su individue u odjeljenju) izložene dužem ili trajnom negativnom djelovanju (stresora) i to kod individue ili cijelog odjeljenja ili grupe utiče na razvoj devijantnih, tjelesnih i mentalnih promjena u ponašanju (kontinuirane izlive ljutnje i bijesa, stalne napetosti i agresivnosti, ljubomore, mržnje i različitih tjelesnih manifestacija uzrokovanih stresom poput čestih glavobolja, aritmičnih srčanih reakcija, nedostatka zraka, mučnine u stomaku, reakcija na koži ili pak razvoja mentalnih manifestacija poput nerazmjerne tuge, potištenosti, pesimizma, kontinuiranog straha, neurotičnih manifestacija poput nesanice i neprilagodljivosti na promjene u okruženju). Posebno treba naglasiti da stres negativnog djelovanje na psihičke procese, smanjuje i otpornost i imunološkog sistema i to može biti okidač za razvoj svih tjelesnih bolesti (pout karcinoma) pa se to može povezati sa naglim porastom umrlih od karcinoma na našim prostorima, jer živimo zaista u stresnom okruženju.

Intenzivniji, ugrožavajući stres (koji izaziva tjelesnu ili mentalnu ugroženost individue ili njene drage i bliske osobe) izaziva i razvija različite fobije i često i psihološku traumu koja se vezuje za jak emocionalni stres koji se kasnije kroz različite manifestacije (doživljajne slike) iz potisnutog vraća u svijest i kontinuirano uznemirava osobu i čini je uznemirenom, mentalno i tjelesno devijantnom i bolesnom. Individua u traumi (a imamo dosta traumatizirane djece u školi) nije u fokusu rada nastavnika (nastavnici nisu ni educirani da prepoznaju traumu i kako da djeluju) i često na takvu djecu vrše pritisak (što su isključena iz realitetne situacije ili što su dekoncentrisana u radu) i na taj način još više ugrožavaju njihova samopoštovanja i produbljuju i razvijaju posljedice traume.

Psihološka traumaprolazi kroz fazu jake hiperpobuđenosti, uznemirenosti i panike, zatim kroz fazu odupiranja i bijega od zastrašujućih slika (različite odbrane, potiskivanje, racionalizacija i kroz različite tjelesne manifestacije i u ovoj fazi se može dosta planski i psihoterapijski pomoći individu, grupi ili odjeljenju kao terapijskoj zajednici), a zatim kroz posljednju (i najgoru fazu) fazukontinuiranog iscrpljivanja ličnosti (jake krivnje, anksioznosti i depresivnog raspoloženja, jake tuge, uznemirenosti, noćnih mora i nesanice, flešbekova, izraženijih tjelesnih reakcijabolova). Ova faza može biti katastrofalna za razvoj ako se nepoduzmu mjere rehabilitacije i resocioalizacije, odnosno oporavka od traume, a u tome odjeljenje kao terapijska zajednica može biti nezamjenjiv partner psihosocijalnoj rehabilitaciji koja se provodi u centrima za mentalno zdravlje i u porodičnoj rehabilitaciji i resocijalizaciji. Tu je važan sinhroniziran uticaj i partnerstvo centra za mentalno zdravlje (liječenje pacijenata kad god je to moguće u zajednici, a ne psihijatrijskim bolnicama), porodice i odjeljenja, odnosno škole kao terapijske zajednice. U svom naučnom opusu (Hajder, 2017) uvodi pozitivne – razvojne inovacije, a u modalitetima

tih inovacija navodi preventivno - razvojne inovacije (kao prevencija u razvoju devijacija ličnosti, bolesti i psihopatologije) i terapijsko – razvojne inovacije koje bi se uz partnerstvo stručnjaka iz centra za mentalno zdravlje i roditelja trebale koristiti u rehabilitaciji i resocijalizaciji u radu sa traumatiziranom, fobičnom i bojačljivom djecom, kako bi se kroz konstruktivne, opuštajuće i kreativne aktivnosti i sadržaje rada razvijalo samopoštovanje, sigurnost, jačala ličnost, a odjeljenje kao terapijska zajednica bi bila od velike koristi u suportu, rehabilitaciji i resocijalizaciji. Ono što je bitno naglasiti da odjeljenje kao preventivna i terapijska zajednica je samo partner roditelja i stručnog tretmana i psihoterapije centra za mentalno zdravlje, a za traumatizirano ili fobično dijete takav proces rada je od izuzetne pozitivno-razvojne važnosti. Odjeljenje kao terapijska zajednica je prirodna zajednica u kojoj individue uče, druže, komuniciraju i zadovoljavaju svoje važne potrebe i motive.

Tadić, N., (2004) govori o terapiji agresivnosti, a agresivnost je toliko aktualna tema u našim školama. Agresivnost i vešnjačko nasilje se upravo stvara nedemokratskom psihološkom klimom, postupcima nadređenosti i ponižavanja, uzrokovana je frustracijama, a upravo demokratske i pozitivno – razvojne škole kroz svoje demokratske i humanističke standarde rada preveniraju razvoj agresivnosti i vršnjačkog nasilja. I u tu svrhu koristima preventivno-razvojne terapijske zajednice (Hajder, 2017) kao prevenciju razvoja agresivnosti i vršnjačkog i svakog drugog nasilja.

Krajnji cilj u terapiji agresivnosti „podstaci samoposmatranje i samorazumijevanje nesvjesnih i najdubljih uzročno – posledičnih veza između sukoba, s jedne, i agresivnih ispoljavanja, s druge strane, jačati Ja i preinačiti nad Ja...” (Tadić, 2004: 303). Sve ovo o čemu govori Nevenka Tadić može se ugraditi u terapijsko-razvojne inovacije koje bi se realizirale kroz različite oblike učenja i slobodne i vannastavne aktivnosti i sve uz partnerstvo stručnjaka iz centra za mentalno zdravlje i roditelja kao partnera u ovom terapijskom procesu. Svakako za sve ove aktivnosti trebamo educirati i nastavnike i roditelje.

Pozitivna razvojna i demokratska klima u radu i razvoju odjeljenja razvijaju pozitivne stavove učenika kao individua i odjeljenja kao cjeline. „Stavovi su trajno stečena dispozicija da se na dosledan način ponaša prema nekoj grupi objekata“. (English&English, 1958, prema. Rot, 2003).

Stavovi u formiranju (Katz i Stotland, 1961. Prema: Hrnjica, 1990:297) u afektivne stavove (emocionalna komponenta stava), u kognitivne ili intelektualizirane stavove (kognitivno – spoznajna komponenta stava - kako se nešto spoznaje i uči), u akciono orijentirane stavove –konativno – motivacijska i voljna komponenta stava – da se krene u akciju, u učenje, otkrivanje i rješavanje problema i u uravnotežene stavove – da se postigne određena mjera i ravnoteža između kognicije (stepena spoznaje u učenju), stepena emotivnosti u tom učenju (koja može podsticati ili kočiti spoznaj) i stepena aktivnosti u učenju i otkrivanju. Bitno je postići navedenu ravnotežu u učenju i ponašanju.

Pozitivno-razvojna i demokratska strategija učenja i razvoja u pozitivnoj razvojnoj i preventivnoj terapijskoj zajednici razvija pozitivne osobine karaktera, moralne svijesti i ponašanja kao bitnog društvenog elementa razvoja zajednice u cjelini. Inteligencija i temperament su osobine genetskog potencijala i mogu se donekle korigirati uticajem odgoja i okolinskih faktora, dok je karakter pod jakim

uticaja odgoja i uticaja demokratskih i socijalnih faktora koji su manjim dijelom pod uticajem genetskih faktora (tipa temperamenta, načina emocionalnog reagiranja i emocionalne stabilnosti). Karakter se izgrađuje i razvija odgojem i društvenim standardima i pravilima ponašanja, a „karakter je ukupnost osobina ličnosti koje su povezane sa njenom moralnom stranom, a rezultat su odgoja i djelovanje faktora sredine ili okruženja“ . (Zvonarević, 1976: 265). Sasvim je jasno da će pozitivno-razvojna i demokratska strategija učenja u odjeljenju izgrađivati pozitivniji, čvršći, uporniji i snažniji karakter ličnosti, jer upravo istraživačko-otkrivačko i interaktivno učenje traže više volje, upornosti, htijenja da se otkrije nepoznato, a sve to jača ego ličnosti i njegovo superego da se postigne što bolji uspjeh u istraživačkoj grupi i da se pred cijelim odjeljenjem i nastavnikom prezentira naučeno ili otkriveno. Demokratska načela izgrađuju demokratske norme ponašanja i odgovornosti, jer su pravila ista za sve i ona su osnova ponašanja u odjeljenju koja se kasnije prenose i na nove društvene i socijalne situacije. Peck, R. F. (1964) – Pek i suradnici proučavaju razvoj karaktera i otkrivaju da se pozitivne ili negativne crte karaktera razvijaju odgajanjem u dobroj ili lošoj odgojnoj psihološkoj klimi, a te karakterne crte oblikuje demokratska klima ili autokratija, pozitivna ili negativna konzistentnost odgojnih postupaka i uzajamno povjerenje i nepovjerenje, blagost i krutost u odgojnim postupcima. Navedeni odgojni postupci koji razvijaju pozitivni karakter su demokratska, humanistička i pozitivna razvojna atmosfera u učenju i radu, konzistentnost i kontinuitet takvog rada, uzajamno povjerenje, ravnopravnost, tolerancija i sloboda izražavanja i blagost i toplina u komunikaciji i interakciji. Demokratski i humanistički orijentirana odjeljenska zajednica izgrađuje pozitivne crte karaktera. Klasična autoritarna ili autokratska škola, sa pritiscima, nadređenim i neravnopravnim postupcima i kontinuitetom u takvom radu razvija nepovjerenje, grubost, agresivnost, mržnju, ljubomoru i tako stvara negativne crte karaktera i društveno neprihvatljivo ponašanje.

ODJELJENSKA ZAJEDNICA KAO POZITIVNO - RAZVOJNA I TERAPIJSKA ZAJEDNICA U KREATIVNOM PODRUČJU RAZVOJA LIČNOSTI UČENIKA I ZAJEDNICE KAO CJELINE

Jedno od važnih područja razvoja ličnosti spada razvoj kreativnosti i različitih oblika darovitosti, a pozitivno – razvojna strategija učenja i kreativnog razvoja u demokratskoj i humanističkoj odgojno – edukativnoj atmosferi relaksira ličnost, razvija njenu slobodu izražavanja i podstiče je da na različite načine rješava probleme i razvija originalnost kao rješenje problema ili kao originalan stvaralački rad koji će biti prepoznat u socijalnoj sredini kao originalno i vrijedno djelo. Hajder (2017) uvodi kreativne razvojne inovacije i kreativno – informatičke inovacije kao modalitete pozitivnih razvojnih inovacija u školi koje imaju za cilj da razvijaju kreativnost kao sposobnost i kao stil ponašanja djece i mladih, a što će se kasnije razvijati kao relativna trajna osobina u svakodnevnom životu i cjeloživotnom razvoju. Kroz ove pozitivne razvojne inovacije nastavnik mentor ima velike mogućnosti kreativnog razvoja koje se mogu razvijati na različite načine rada. Nekada će se u odjeljenju organizirati različiti centri kreativnosti i razvoja darovitosti, radiće se u malim interaktivnim i

interesnim grupama za različite načine, nekad će se organizirati centri za različita originalna otkrića. Nekada će se raditi kreativne radionice sa različitim umjetničkim centrima ili sekcijama, nekad sa informatičkim sadržajima i kreacijama, a nekad po izboru samih učenika. Rad na informatičkim sadržajima radiće se u kreativno – informatičkim inovacijama. Ove pozitivno – razvojne kreativne inovacije možemo koristiti u redovnoj, dodatnoj, izbornoj nastavi, ali islobodnim i vannastavnim aktivnostima. Mogu se koristiti i u radu sa nastavnicima kako kod njih razvijali određene kreativnosti i darovitosti. Pozitivne kreativno – razvojne inovacije u radu sa djecom i mladima razvijaju originalnost kao sposobnost i kao osobinu ličnosti, fleksibilnost, da podstiču razvoj stvaralačke fantazije, bogatstvo ideja, toleranciju prema neodređenosti i kreativnu generalizaciju kao krajnji cilj stvaralačkog akta ili originalnog rješenja problema. To su izuzetno važne sposobnosti koje se mogu razvijati u lingvističkoj, logičko – matematičkoj, vizuelno – prostornoj, umjetničkoj, tjelesno – kinestetičkoj i svakoj drugoj sferi razvoja darovitosti i kreativnosti.

Kreativno – razvojne inovacije ne samo da razvijaju originalnost i kreativnost, one su ujedno i preventivno – terapijske inovacije, a mogu biti i prave terapijske inovacije kad se stvaraoci u situacijama stvaranja oslobađaju anksioznosti, napetosti, anksioznosti i kad svoju negativno nagomilanu i potisnutu energiju transformiraju u stvaralačke aktivnosti kroz koje se ventilišu, oslobađaju napetosti i kroz koje se relaksiraju. Upravo o ovim modalitetima preventivno – razvojnih i terapijsko-razvojnih inovacija govori Hajder (2017) i nalažava značaj ovih razvojnih inovacija u odgoju i obrazovanju radi podsticanja zdravog, uspješnog i pozitivnog razvoja. „Po mišljenju mnogih psihoanalitičara umetnost je terapija kako za umetnika, tako i za gledaoca – sredstvo da se izgladi konflikt...” (Kvaščev, 1981: 102). I ovaj citat govori koliko je važno razvijati kreativnost i stvaralaštvo ne samo kao originalnost i osobinu ličnosti, već kao važno preventivno i terapijsko sredstvo, jer umjetnost i stvaranje je lijek za dušu.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Odjeljenje (odjeljska zajednica) kao pozitivno – razvojna, preventivno – terapijska i terapijska zajednica zasnovana je na principima demokratskog obrazovanja i razvoja, na načelima pozitivno – razvojne i humanističke psihologije u svim segmentima učenja i pozitivnog i zdravog razvoja ličnosti, u kognitivnom, emocionalnom, socijalnom, karakternom, kreativnom, konativnom i tjelesnom području razvoja ličnosti. Ove pozitivno – razvojne strategije istraživačkog i otkrivačkog učenja odvijaju se uzročno – posljedično u svim ovim sferama razvoja ličnosti, a cilj takvog interaktivnog učenja u malim istraživačkim grupama je razvoj istraživačkih i otkrivačkih sposobnosti, razvoj mentalnih mapa ili šema kako se istražuje, otkriva, testiraju hipoteze, kako se pišu izvještaji, pravi multimedijalna prezentacija i kako se brani istraženo. Pozitivno-razvojne strategije u emocionalnoj sferi razvoja razvijaju pozitivne emocije (i preveniraju negativne) i razvijaju pozitivnu emocionalnu i socijalnu inteligenciju, a u sferi socijalnog razvoja razvijaju pozitivan, jak i stabilan karakter ličnosti i pozitivne stavove o učenju i sistemu vrijednosti. U kreativnom području ove pozitivne razvojne inovacije razvijaju

sposobnost originalnosti i kreativnost - kao osobinu ličnosti. U prevenciji razvoja devijacija i psihopatologije ove pozitivno-razvojne inovacije, kao strategije pozitivnog razvoja, mogu se planski koristiti kao preventivne razvojne inovacije, a ponekad, u partnerstvu sa centrom za mentalno zdravlje i roditeljima, kao i terapijske radionice u kojima će se djeca i mladi oslobađati napetosti, anksioznosti i agresivnosti. Iz tog razloga ove pozitivno – razvojne inovacije imaju veliku edukacijsku, razvojnu, karakternu, kreativnu, preventivno – terapijsku i terapijsku vrijednost i treba ih koristiti u odjeljima kao pozitivno – razvojnim, preventivno-razvojnim i terapijskim zajednicama u svim oblicima učenja, nastave, slobodnih i vannastavnih aktivnosti.

BIBLIOGRAFIJA

1. Grgin, T., (1997) –Edukacijska psihologija, Jastrebarsko, Naklada Slap;
2. Erić, Lj., i sar. (2002) – Psihoterapija, Beograd, Medicinski fakultet;
3. Hajder, M., (2011) - Ličnost nastavnika i promjene u obrazovanju, Sarajevo, Sarajevo Publishing;
4. Hajder, M., (2017) – Pozitivne razvojne inovacije u učenju i nastavi , Sarajevo, Sarajevo Publishing;
5. Hajder, M., (2006) – Mogućnost primjene terapijskog psihosocijalnog rada u tretmanskim grupama, Sarajevo, „Naša škola“ br. 35/06.
6. Hrnjica, S., (1990) –Opšta psihologija sa psihologijom ličnosti, Beograd, Naučna knjiga;
7. Hwang, Ph.,& Nillson, B., (2000) – Razvojna psihologija, Sarajevo, Filozofski fakultet;
8. Krneta, D., (2006) – Interaktivno učenje i nastava, Banja Luka, Fakultet za političke i društvene nauke;
9. Kvašček, R., (1981) – Psihologija stvaralaštva, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva;
10. Peck, R. F. (1964) – The psychology of character development, N. York, J. Wily;
11. Radonjić, S., (2004) – Psihologija učenja, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva;
12. Rot, N., (2003) –Socijalna psihologija-socijalizacija, Beograd,Zavod za udžbenike i nastavna sredstva;
13. Sternberg, R. J (2004) – Kognitivna psihologija, Jastrebarsko, Naklada Slap;
14. Stojaković, P., (1990) – Psihološki uslovi transfera učenja, Sarajevo, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva;
15. Tadić, N., i sar. (2004) – Psihoanalitička psihoterapija dece i mladih, Beograd, Naučna KMD;
16. Zvonarević, M., (1976) – Socijalna psihologija, Zagreb, Školska knjiga;

RESUME

The Department (departmental community) as positive - developmental, preventive - therapeutic and therapeutic community is based on the principles of democratic education and development, on the principles of positive - developmental and humanistic psychology in all segments of learning and positive and healthy

personality development, in cognitive, emotional, social , cartraiture, creative, conative and physical area of personality development. These positive - development strategies of research and discovering learning take place causally - consequently in all these spheres of personality development, and the goal of such interactive learning in small research groups is to develop research and discovering skills, to develop mental maps or schemes to explore, discover, test hypotheses , how to write reports, make a multimedia presentation and how to defend it explored. Positive and development strategies in the emotional sphere of development develop positive emotions (and prevent negative ones) and develop positive emotional and social intelligence, and in the sphere of social development develop a positive, strong and stable personality character and positive attitudes about learning and a system of values. In the creative field, these positive development innovations develop the ability of originality and creativity - as a personality trait. In the prevention of the development of deviations and psychopathology of this positive developmental development, as strategies for positive development, can be used as a preventive development innovation, and sometimes in partnership with the mental health center and parents, as well as therapeutic workshops in which children and young people relieve tension, anxiety and aggression. For this reason, these positive development innovations have a great educational, developmental, cartographic, creative, preventive - therapeutic and therapeutic value and should be used in departments as positive - developmental, preventive - developmental and therapeutic communities in all forms of learning, teaching, extra-curricular activities.